מטעו שלשלמה. שכנו של מקום: **שנים גבורים.** תלמידי חכמים ושנים לגו דוקא[ב]: **מלומדי מלחמה.** מלחממה של תורה: **חס כרוב לך.** הדין כשקר שהוא מתיר: **לומרתו.** והכי משמע דינו לשקר הוציאו לאור משפט: **קולר תלוי.** עונשה של הטייה: **לתלמיד היושב לפני רבו.** וכל דין לפני רבו והוא לא נזקק לדבר נעשה חס שתק והוא מדין גדול שטועה: **דומטיין שיבא מכשורת.** שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה כלומר שחס נטעה ישתלם העונש דין כולנו ויקלו מעלי: **שיבא.** נסורת כמו (הושע ח) כי שבשים יהיה עגל שומרון ומתרגמינן ליסקרי לווחין:

שאינו צריך לבלום. כלומר דגמיר וסגיר וכן מוכח מדמייתי עלה דבי נשיאה לוקמו דיינ דלא גמיר ומיהו בפי"ג דכתובות (דף קה:) מייתי לה על דיין שאינו מקבל שומד ומשמע שאין צריך לכלוס שהוא עשיר[ג]:

תהא זריז. שלא להטיל אימה על הציבור לרדותם יותר מדאי וכן מוכח לקמן (דף ח.) דדרשינן מהאי קרא מזהרה לדיין שיסבול את הציבור: פסילנא

שנאמר [1]הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על יריכו מפחד בלילות של גיהנם שדומה ללילה דרש ר' יאשיה ואיתימא [ו]רב נחמן בר יצחק מאי דכתיב [2]בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק וכי בבקר דנין וכל היום אין דנין אלא [ח]אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו ואם לאו אל תאמרהו ר' חייא בר אבא א"ר [ט]יונתן מהכא [3]אמור לחכמה אחותי את [י]אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו ואם לאו אל תאמרהו אמר ר' יהושע בן לוי עשרה [יא]שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן פשיטא לא צריכא אלא לתלמיד היושב לפני רבו [יב]רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה [ג]מיכנף ומיתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטי' [יג]שיבא מכשורא רב אשי כי הוה אתי טריפתא לקמיה מכניף ומייתי להו לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא [יד]כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב [4]מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דיין דומה למלך שאינו צריך לבלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות יהרסנה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא הוה גמיר א"ל ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש קום עליה באמורא קם גחין עליה ולא א"ל ולא מידי פתח ואמר [5]הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו [ז]ועתיד הקב"ה ליפרע ממעמידין שנאמר [6]וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ אמר ריש לקיש [ט]כל [י]המעמיד דיין [יא](על הציבור) שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל שנאמר [7]שופטים ושוטרים תתן לך וסמיך ליה [8]לא תטע לך אשרה כל עץ אמר רב אשי [יב]ובמקום שיש תלמידי חכמים כאילו נטעו אצל מזבח שנאמר [8]אצל מזבח ה' אלהיך כתיב [9]לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי הא דעיין שרי אמר רב אשי אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב רב כי הוה אתי [י]לבי דינא אמר הכי ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבי ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה עייל ולואי שתהא ביאה כיציאה כי הוי חזי [ט]אמבוהא (דספרי) אבתריה אמר [10]אם יעלה לשמים שיאו [וגו'] כגללו לנצח יאבד (וגו') מר [ט]זוטרא חסידא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא אמר הכי [11]כי לא לעולם חוסן ואם נזר לדור ודור דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמרו רבנן [יא]והוו מתונין בדין דכתיב [12]לא תעלה במעלות וסמיך ליה [13]ואלה המשפטים אמר ר' [ט]אליעזר [יב]מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קודש שנא' לא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים אשר תשים אשר תלמדם מיבעי ליה [ה]אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין רב הונא כי הוה נפק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא [14]ואצוה את שופטיכם בעת ההיא אמר רבי יוחנן כנגד מקל ורצועה תהא זריז [14]שמוע בין אחיכם ושפטתם אמר רבי חנינא [ח]אזהרה [יא]לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו קרי ביה נמי שמע בין אחיכם [ט]רב כהנא אמר מהכא [15]מלא תשא לא תשיא [14]ושפטתם צדק אמר ריש לקיש צדק את הדין ואחר כך חתכהו [14]בין איש ובין אחיו [ט](ובין גרו) אמר רב יהודה [יב]אפילו בין בית לעלייה ובין גרו אמר רב יהודה אפילו בין תנור לכירים [16]לא תכירו פנים במשפט רבי יהודה אומר לא תכירהו רבי אלעזר אומר לא תנכרהו אושפיזכניה דרב אתא לקמיה לדינא אמר לו לאו אושפיזכני את אמר לו אין [ט]אמר ליה דינא אית לי אמר ליה פסילנא

מחיכם כשמהיו שניכם יחד משמע: **לא תשא.** לא תקבל שמע שוא מזהרה לדיין וקרי ביה נמי לא תשיא מזהרה לבעל דין: **כין לחיו וכין לחיו.** שנפלה להס בית בירושה של תמר טול אתה בית ואתיך עליה ומה בכך הרי לכל אחד יש לו בירה אלא הועלה לותן בדמיס והשווה מלוקמן ע"י מעות: **כין גרו.** לשון מגור משמיעי לירה. של תמר יטול זה תנור וזה כירה שהרי תנור עוקף על הכירה ואריך להוסיף דמיס: **לא תכירהו.** מס הוא לוהבך: **לא תנכרהו.** מס הוא שונאך לא תעשה לו כנכרי לחייבו: **אמר ליה.** הסוא גברא לרב: **ונלו לושפיזכני אם.** כלומר אין אתה זכור שעשיתי עמך חסד: **א"ל.** רב אין: **אמר ליה הסוא גברא דינא איס לי.** ורוצה אני שתהא דיין: פסילנא

מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו: שמות כ כג 13. **ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:** שמות כא א 14. **ואצוה את שופטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו:** דברים א טז 15. **לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס:** שמות כג א 16. **לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו:** דברים א יז

עבחי. בקיאין בטריפות: **אס דומה הדיין למלך.** שבקי בטיב דינין ומלך מכמה כמלך זה שהוא עשיר: **שמחזר על הגרנות.** לשאול תרומותיו ואף זה לריך לחזר לשאול ג"ל: **קום עליה בשמורת.** להשמיע דרשה לציבור מה שילמוס לך: **וס' בהיכל קדשו.** שמוך להמי קרא דהוי מומר לעץ הקילה עורה לשבן וגו' הוא יוכה הנה הוא תפוש וגו' כתב הס מפניו כל הארץ יכלה על עון הזה (ו) את כל הארץ: **כל עץ.** משמע דיין דכתיב (דברים כ) כי האדם עץ השדה ומוקמינן ליה (ז) בתלמיד: **שלא מוכח.** ות"ת מכפרין ומגינין כמוזכח: **שלוה הכא בשביל לסף.** דיין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך על כך: **לדינא.** לדון: **לקטלא.** ליתא עליו חטא ועל עצמו היה מומר: **ולבי דינים ליס הוא עביד.** לרבי דינו היו עושה כאן: **וריקן לביתיה עייל.** שהיו משכחר כאן כלום: **ולואי שתהא ביאה.** שהחזור לביתי כיליתה שילתי מביתי בלא חטא שלא חטא ונענש: **אמבוהא.** סיעת מנשים: **אס יעלה לשמים וגו'.** כדי שלא מזוח דעתו עליו היה אומר כך: **דגלנו.** גלל רעיי: **מלפפי לה.** נוטלין אותן על הכתף שהיו זקיניס ואינס יכולין לרוץ ומטריחין את הציבור לעמוד בפניהס לפיכך היו עבדיהס נוטלין אותס מהר: **בשבתא דרגלא.** שבת שמולנין בו בהלכות הרגל והיינו שלשים יום קודס הרגל: **מסונים.** רגילין בהמתנה כדי לעיין בה יפה קודס שמתכוונו: **בעעלנא.** בחזקה ובמרולה: **על רלתי עס קדש.** שבשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבין לארך והמפטיר בייניהן לילך ולישב במקומו נראה כמפטיר על רלתן: **ומתיך ליה ואלה המשפטים.** כלומר קח לשופטים מני מזהיר: **כלי הדייניס.** דשייכא בהו שימה דבר המטלטל: **לרועה.** למלקות: **מקל.** למכת מרדות עד שיחזור בו: **שופר.** לשמחת וסידוי: **סנדל.** לחליצה: **ואלוה.** כל לוחה לשון זירוז הוא לתניא (קדושין דף כט:) כל מקום שנאמר לו אינו אלא לשון זירוז ועל מה זירז על המקל ועל הרצועה שיהו מטיילין אימה על הציבור לשם שמים: **שמוע בין אחיכם.** כשייהו שניהס יחד שמעו דבריהס ולא תשמעו זה בלא זה שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שמין מכחישן ומכיון שלא הדיין טוטה לו לזכות שוב אין לבו מהפך בזכות משני כל כך: **שמע.** דברין בין אחיכם כשמהיו שניכם יחד משמע: **לא תשא.** לא תקבל שמע שוא מזהרה לדיין וקרי ביה נמי לא תשיא מזהרה לבעל דין: **כין לחיו וכין לחיו.** שנפלה להס בית בירושה של תמר טול אתה בית ואתיך עליה ומה בכך הרי לכל אחד יש לו בירה אלא הועלה לותן בדמיס והשווה מלוקמן ע"י מעות: **כין גרו.** לשון מגור משמיעי לירה. של תמר יטול זה תנור וזה כירה שהרי תנור עוקף על הכירה ואריך להוסיף דמיס: **לא תכירהו.** מס הוא לוהבך: **לא תנכרהו.** מס הוא שונאך לא תעשה לו כנכרי לחייבו: **אמר ליה.** הסוא גברא לרב: **ונלו לושפיזכני אם.** כלומר אין אתה זכור שעשיתי עמך חסד: **א"ל.** רב אין: **אמר ליה הסוא גברא דינא איס לי.** ורוצה אני שתהא דיין: פסילנא

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"כ מהל' סנהדרין הל' ז סמג עשין כז טוש"ע מ"מ סי' י סעיף ג:
ב [מיי' שם הל' יג טוש"ע מ"מ סי' ג ס"ק]:
נט ג מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין כז טוש"ע מ"מ סימן ג סעיף ג:
ס ד ה מיי' שם הל' ט:
סא ו מיי' פ"כ שם הל' ז סמג שם טוש"ע מ"מ סימן י סעיף ג:
סב ז מיי' שם פכ"ס הלכה כ סמג שם טוש"ע מ"מ סימן ח סעיף ל:
סג ח מיי' פכ"ג שם הל' ז י סמג עשין כז טוש"ע מ"מ סימן י סעיף ה:
סד ט מיי' פ"כ שם הלכה י סמג עשין שם טוש"ע מ"מ סימן י סעיף ל:

מוסף רש"י

הנה מטתו. בית המקדש שנא לכבוד הנזיר, שלשלמה. שהשלוס שלו, **גבורים.** לייעס (יבמות קט:). **שאינו צריך לבלום.** שהוא עשיר ואין לריך להתניף (כתובות קה:). **אצל מזבח.** תלמידי חכמים, דלשיכה מוקמינן בדיין שאינו הגון, הלכך מזבח נמי בגבלי (ע"ז נב.). **ברעות נפשיה.** בהלון עלמו, לקטלא נפיק. ליתא עובש חטא שמא ישגה בדין ועל עלמו אמר כן (יומא פז:). **וצבי ביתיה לית הוא עביד.** בכל זה לא יעשה בוכי בימו ולא ישתכר כלום בדבר (שם). **ולואי שתהא ביאה כיציאה.** שיהא וילנס בשלום (שם). **אמבוהא.** גדולי בני מדס הולכין אחריו לכבודו (שם). **אם יעלה לשמים וגו'.** שהוא לשון לפיקה וגזילה וכל זה אמר שלא יתגאו בדעתם (שם). **כי הוו מכתפי ליה.** זקן היה ונושאין אותו בהלנקי בכתפיהס בניס המלכ שלא להטריח את הלבור לקוס מפניו (שם). **הוו מתונין בדין.** לשון ממתינין, שלא יהיו גומרין הדין במהרה שלא מוקיין בו בעומק, לפי שהדין יושב בריומו של עולם, שהרי לעשרת הדברות שמעו הכתוב, דכתיב ואלה המשפטים, ללמדך שהס גופי תורה, ס"ת מתוישס לשון קשה, כלומר שיהיו מתקשים ומתמהמהים בדין, שמתוך כך יפה הדין לשמתו (אבות פ"א מ"א). **מלא תשא לא תשיא.** לא תשא מזהרה לשקל, קרי ביה לא תשיא מזהרה לבעל דין (שבועות לא.).

רבינו חננאל

כתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט. דרש ר' יאשיה אם ברור לך הדבר והדין על בוריו עם מי האמת ומי הוכיח ומי החייב כמו שברור לך כי הבוקר הוא שעה ראשונה של יום בלא כלום ספק אומרהו. ואם עדיין לא ברור לך אל תאמרהו כיוצא בו אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר באחותך שהיא אסורה לך אומרהו וגו'. וכל זה אמר שלא מזוח דעתו עליו. **עשרה** שיושבין בדין הקולר תלוי בצואר כולן ואפילו תלמיד היושב לפני רבו. רב הונא הוה מכניף בדינא עשרה רבנן בהדיה. ורב אשי בענין טריפה הוה מכניף כולהו טבחי דמחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיכא מכשורא. מלך במשפט יעמיד ארץ. אם דומה הדיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ. אם כבהן המחזר על הגרנות ליטול תרומה יהרסנה כלומר אין בו כח למחות במי שהנאתו ממנו. וכל המעמיד דיין לישראל שאינו הגון כאלו נטע אשרה וכו': **ענין** הוו מתונים בדין ושלא יפסע הדיין על ראשי עם קודש. כלי הדיין כגון מקל ורצועה. ואזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין אלא בפני בעל דינו ואזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדיין שלא בפני בעל דינו. וצדק את הדין ואחר כך חתכהו בין איש ובין אחיו אפילו בין בית לעלייה צריך הדיין להיות בקי כמשפט הפסדת העלייה על הבית כמה היא כדי שידין כמה יש לבעל העלייה בתחתון וכך צריך להיות בקי כמה הרחקת התנור מן הכותל או מן העזיבה שתחת התנור. וכמה הרחקת הכירה והמחזיק בכירה אין לו לעשות וכיוצא בדינים הללו ולא יהיו [קל] בעיניו מפני שהן כך בלא נשיאות ממון ובלא נתינת ממון

מסורת הש"ס

ג) גירסת רי"ף ורמ"ס רבי שמואל בר נחמני, **ב)** ע"ל יוחנן, **ג)** שבת קמה:, **ד)** סוטה ג:, **ה)** [סנ ע"ב], **ו)** ע"ל איכה, **ז)** כתובות קה:, **ח)** ע"ז נב., **ט)** [בע"ז שם ליתא], **י)** יומא פו: ע"ש, **כ)** [סוכה נה.], **ל)** [יומא פז.], **מ)** [מכות פ"ג מ"ז], **נ)** [ע"ל מנעתי], **ס)** [ע"ל מוספות יבמות קה: ד"ה מי שהיו], **ע)** [שבועות נג. ע"ש בתוספות ד"ה שלא], **פ)** [שבועות נא. ע"ש], **צ)** [בילקוט ליתא], **ק)** [בערוך ערך בית עליה מתלה פי' נתלו], **ר)** ע"ל מתי בעית ע"ל דינא שית לי כל"ל רש"ל, **ש)** [ער' תוס' יבמות קנו: ד"ה שמים], **ת)** [מענית ז.], **א)** [בכתובות שם ד"ה מפי דכתיב וכו' ישבו בשם ר"ת ישוב על זה],

גליון הש"ס

גמרא א"ר ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא. עי' טורי אבן מגילה דף ג ע"ב ד"ה מנלפן:

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה וה' בהיכל וכו' עון הזה כל כל"ל ומיבת לא נמחק:

תורה אור השלם

1. הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה
שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ
מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: כֻּלָּם
אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי
מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל
יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת:
שיר השירים ג ז-ח
2. בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר יְיָ
דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ
גָּזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק פֶּן תֵּצֵא
כְאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין
מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ
מַעַלְלֵיכֶם:
ירמיהו כא יב
3. אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי
אָתְּ וּמוֹדָע לִבִינָה תִּקְרָא:
משלי ז ד
4. מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד
אָרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמוֹת
יְהָרְסֶנָּה: משלי כט ד
5. הוֹי אֹמֵר לָעֵץ הָקִיצָה
עוּרִי לְאֶבֶן דּוּמָם הוּא
יוֹרֶה הִנֵּה הוּא תָפוּשׂ זָהָב
וָכֶסֶף וְכָל רוּחַ אֵין
בְּקִרְבּוֹ: חבקוק ב יט
6. וַיְיָ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ הַס
מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ:
חבקוק ב כ
7. שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן
לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְשִׁבְטֶיךָ
וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט
צֶדֶק: דברים טז יח
8. לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה
כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְיָ
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
לָךְ: דברים טז כא
9. לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי
כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא
תַעֲשׂוּ לָכֶם: שמות כ כ
10. אִם יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם
שְׁיֹאוֹ וְרֹאשׁוֹ לָעָב יַגִּיעַ:
כְּגִלְלוֹ לָנֶצַח יֹאבֵד רֹאָיו
יֹאמְרוּ אָיֵּהּ: איוב כ ו-ז
11. כִּי לֹא לָעוֹלָם חָסֹן
וְאִם נֵזֶר לְדוֹר וָדוֹר:
משלי כז כד
12. וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלוֹת עַל